

О. І. Уртаєв

адвокат, арбітражний керуючий,
аспірант кафедри теорії держави і права
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ІТ-ПРАВА

Анотація. У даній статті досліджено стан нормативного закріплення принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права. В результаті проведеного аналізу нормативно-правових актів зроблено висновок про відсутність визначення терміну «принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права» та їх нормативного закріплення. Запропоновано авторське визначення терміну «принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права» як фундаментальних правил та ідей, які лежать в основі створення та застосування законів, що регулюють відносини у сфері інформаційних технологій. Відмічено, що принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права спрямовані на забезпечення справедливого, ефективного та стабільного правового середовища для розвитку цифрової економіки.

Запропоновано віднесення до системи принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права: 1) принципу правової визначеності; 2) принципу рівності всіх учасників правовідносин; 3) принципу пропорційності; 4) принципу легітимності; 5) принципу динамічності; 6) принципу міжнародної співпраці. Охарактеризовано кожний із наведених принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права. Відмічено, що запропонований перелік основних принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права не є вичерпним та може бути розширеним.

Виокремлено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання ІТ-права на національному рівні, серед яких: створення спеціалізованого органу, відповідального за розробку та вдосконалення законодавства в ІТ-сфері або ж розширити повноваження діючих відомств (зокрема Мінцифри); кодифікувати наявні норми ІТ-права; створення профільного ІТ-комітету при Верховній раді України, формування та залучення експертної групи до процесу розробки проектів законів та інших нормативно-правових актів з ІТ-питань; створення ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі; посилення відповідальності за кіберзлочини; нормативне закріплення та впровадження системи принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права, що дозволить створити стабільне та передбачуване правове середовище для розвитку інформаційних технологій та захисту прав і свобод громадян.

Ключові слова: принципи, засади, рівні правового регулювання, сфера ІТ-права, технології, штучний інтелект, блокчейн, правова визначеність, рівність, учасники правовідносин, пропорційність, легітимність, динамічність, міжнародна співпраця.

Актуальність теми. Сфера ІТ розвивається з неймовірною швидкістю. Нові технології, такі як штучний інтелект, блокчейн, постійно породжують нові виклики та загрози, вимагаючи вдосконалення правового регулювання.

Правове регулювання в сфері ІТ-права є системним, упорядкованим та багаторівневим процесом застосування правових норм та встановлення правил і вимог, які регулюють правовідносини у сфері інформаційних технологій. Його ціль полягає в забезпеченні порядку, захисті прав і свобод громадян, юридичних осіб, держави та суспільства загалом, а також вирішенні спорів, створенні дієвого механізму регулювання правовідносини у сфері інформаційних технологій. Важливе значення у правовому регулюванні сфери ІТ-права займають рівні, кожний із яких забезпечує захист та охорону правовідносини у сфері інформаційних технологій, їх регламентування, що відбувається в певній ієрархічній послідовності.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо за можливе запропонувати чотирьохрівневу структурування рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права, виокремивши: 1) міжнародний рівень правового регулювання в сфері ІТ-права; 2) регіональний (загальноєвропейський) рівень правового регулювання в сфері ІТ-права; 3) національний рівень правового регулювання в сфері ІТ-права; 4) локальний (корпоративний)

рівень правового регулювання в сфері ІТ-права. Рівні правового регулювання взаємопов'язані та покликані забезпечити ефективний захист прав та інтересів суб'єктів у сфері ІТ-права.

Говорячи про національний рівень, слід відмітити, що сфера ІТ-права є особливою новоутвореною галуззю права, яка характеризується специфічним предметом правового регулювання [1, с. 183]. Водночас відсутність єдиного підходу до визначення та застосування правових норм в ІТ-сфері призводить до правової невизначеності та виникнення можливих спорів.

Проведений аналіз нормативно-правових актів дає можливість стверджувати, що наразі відсутнє визначення терміну *«принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права»* та їх нормативне закріплення. З огляду на що виникає потреба у виокремленні основних принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права, їх систематизації та розроблені пропозицій щодо їх впровадження.

Перед тим як перейти до з'ясування сутності правової категорії *«принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права»* першочергово проаналізуємо загальнотеоретичні підходи до визначення терміну *«принципи»*. Так, у юридичній науці прийнято виокремлювати принципи права, принципи юридичної відповідальності, принципи правової держави та інші. Розкриваючи сутність терміну *«принципи»* в загальному розумінні як правило йдеться про вихідні, основоположні, орієнтовні, закономірні вимоги, які покладені в основу певного правового явища. В іншому розумінні, категорія *«принципи»* розглядається як загальнообов'язкова та становить найважливіший елемент будь-яких правових явищ. Важливо також відмітити, що принципи зосереджують в собі світовий досвід історії та розвитку права, еволюцію певної цивілізації. Принципи – це вихідні положення, які закріплюють об'єктивні закономірності суспільного життя. Їх провідна роль забезпечується прямим чи непрямым їхнім закріпленням у нормах права [2, с. 48].

У даному контексті влучним буде навести точку зору науковців, серед яких А. М. Бабенко, О.О. Борисова, І.О. Шаповалова, які приходять до обґрунтованих висновків про те, що роль принципів права виявляється ще більш значимою, коли мова йде про усунення прогалин в законодавстві. У випадку, коли закон не прописує або недостатньо чітко визначає з приводу певного питання, суд повинен знаходити рішення в світлі принципів права [3, с. 4].

Із урахуванням загальнотеоретичних підходів, пропонуємо під терміном *«принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права»* розуміти як фундаментальні правила та ідеї, які лежать в основі створення та застосування законів, що регулюють відносини у сфері інформаційних технологій. Вони спрямовані на забезпечення справедливого, ефективного та стабільного правового середовища для розвитку цифрової економіки.

До основних принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права» віднесемо:

1) *принцип правової визначеності*, сутність якого можна охарактеризувати через наступні детермінанти: а) необхідність чіткого та зрозумілого формулювання правових норм, які регулюють відносини в ІТ-сфері; б) важливість уникнення двозначності та неоднозначності в тлумаченні правових категорій; в) потреба в систематизації та кодифікації нормативно-правових актів в ІТ-сфері;

2) *принцип рівності всіх учасників правовідносин*, який можна охарактеризувати через наступні детермінанти: а) забезпечення рівних прав і обов'язків для всіх суб'єктів ІТ-відносин, незалежно від їх статусу та можливостей; б) заборона дискримінації за будь-якими ознаками; в) створення рівних умов для конкуренції на ІТ-ринку;

3) *принцип пропорційності*, який можна охарактеризувати через наступні детермінанти: а) застосування правових норм має бути пропорційним характеру правопорушення та суспільно небезпечним наслідкам; б) необхідність врахування інтересів всіх зацікавлених сторін при прийнятті рішень;

4) *принцип легітимності*, який можна охарактеризувати через наступні детермінанти: а) правове регулювання в ІТ-сфері має відповідати конституційним принципам та міжнародним стандартам; б) необхідність забезпечення участі громадськості в процесі розробки та прийняття нормативно-правових актів; в) впровадження норм в ІТ-праві покликане легітимізувати суспільні відносини;

5) *принцип динамічності*, який можна охарактеризувати через наступні детермінанти: а) правове регулювання в ІТ-сфері має бути гнучким та адаптуватися до швидкозмінних технологічних умов; б) постійна актуалізація законодавства з урахуванням нових викликів і загроз;

6) *принцип міжнародної співпраці*, який можна охарактеризувати через наступні детермінанти: а) необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами в ІТ-сфері; б) співпраця з іншими країнами у розробці спільних підходів до правового регулювання ІТ-відносин.

Вищенаведений перелік основних принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права» не є вичерпним та може бути розширеним.

З метою удосконалення правового регулювання ІТ-права (йдеться про національний рівень) вважається за необхідне: створення спеціалізованого органу, відповідального за розробку та вдосконалення законодавства в ІТ-сфері або ж розширити повноваження діючих відомств (зокрема Мінцифри); кодифікувати наявні норми ІТ-права; створення профільного ІТ-комітету при Верховній раді України, формування та залучення експертної групи до процесу розробки проектів законів та інших нормативно-правових актів з ІТ-питань; створення ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі; посилення відповідальності за кіберзлочини; нормативне закріплення та впровадження системи принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права», що дозволить створити стабільне та передбачуване правове середовище для розвитку інформаційних технологій та захисту прав і свобод громадян.

Висновки. Забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права є одним з найважливіших завдань сучасного суспільства.

Під терміном «принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права» запропоновано розуміти фундаментальні правила та ідеї, які лежать в основі створення та застосування законів, що регулюють відносини у сфері інформаційних технологій. Вони спрямовані на забезпечення справедливого, ефективного та стабільного правового середовища для розвитку цифрової економіки.

Система принципів забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права» включає: принцип правової визначеності; принцип рівності всіх учасників правовідносин; принцип пропорційності; принцип легітимності; принцип динамічності; принцип міжнародної співпраці.

Принципи забезпечення рівнів правового регулювання в сфері ІТ-права є ключовими для створення стабільного та ефективного цифрового суспільства. Їх дотримання дозволить стимулювати інновації, захистити права громадян та забезпечити безпеку в кіберпросторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Уртаєв О. Рівні правового регулювання в сфері ІТ-права. *Збірник тез. Anthology of Abstracts for the International Scientific Student Conference at the Ukrainian Free University*. April 04–05 '2024, Munich.
2. Макеева О. М. Принципи правової комунікації: теоретико-правові аспекти. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 1. С. 48–53.
3. Бабенко А. М., Борисова О. О., Шаповалова І. О. Принципи права: поняття та класифікація. – *Прикарпатський юридичний вісник* Випуск 3(44), 2022. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v3_2022/1.pdf

O. Urtaiev. Principles of ensuring levels of legal regulation in the field of it law. – Article.

Summary. This article examines the state of regulatory consolidation of the principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law. As a result of the analysis of regulatory acts, a conclusion is drawn about the lack of a definition of the term “principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law” and their regulatory consolidation. The author’s definition of the term “principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law” is proposed as fundamental rules and ideas that underlie the creation and application of laws regulating relations in the field of information technologies. It is noted that the principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law are aimed at ensuring a fair, effective and stable legal environment for the development of the digital economy.

The following are proposed to be attributed to the system of principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law: 1) the principle of legal certainty; 2) the principle of equality of all participants in legal relations; 3) the principle of proportionality; 4) the principle of legitimacy; 5) the principle of dynamism; 6) the principle of international cooperation. Each of the above principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law is characterized. It is noted that the proposed list of basic principles of ensuring levels of legal regulation in the field of IT law is not exhaustive and can be expanded.

Proposals are made to improve the legal regulation of IT law at the national level, including: the creation of a specialized body responsible for the development and improvement of legislation in the IT sphere or to expand the powers of existing departments (in particular, the Ministry of Digital Affairs); codify existing norms of IT law; the creation of a specialized IT committee under the Verkhovna Rada of Ukraine, the formation and involvement of an expert group in the process of developing draft laws and other regulatory legal acts on IT issues; the creation of effective mechanisms for protecting intellectual property rights in the digital environment; strengthening responsibility for cybercrimes; regulatory

consolidation and implementation of a system of principles for ensuring levels of legal regulation in the field of IT law», which will allow creating a stable and predictable legal environment for the development of information technologies and the protection of citizens' rights and freedoms.

Key words: *principles, foundations, levels of legal regulation, the field of IT law, technologies, artificial intelligence, blockchain, legal certainty, equality, participants in legal relations, proportionality, legitimacy, dynamism, international cooperation.*